

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR TA'SIRIDA OTA-ONA VA BOLALAR O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNING ZAMONAVIY HOLATI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20654074>

Ismoilov Azizbek

*Farg'ona davlat universiteti
magistranti*

Annotatsiya

Mazkur maqolada raqamli texnologiyalarning rivojlanishi sharoitida ota-ona va bolalar o'rtasidagi munosabatlarning transformatsiyasi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida oilaviy kommunikatsiya, tarbiyaviy nazorat, media madaniyat va raqamli ijtimoiylashuv jarayonlarining zamonaviy xususiyatlari o'rganilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalarning oilaviy munosabatlarga ko'rsatayotgan ijobiy va salbiy ta'sirlari ilmiy adabiyotlar hamda mavjud tadqiqotlar asosida yoritilgan. Muallif tomonidan ota-ona va bolalar o'rtasidagi sog'lom munosabatlarni saqlashda media savodxonlik va oilaviy muloqotning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar

raqamli texnologiyalar, ota-ona, bola, oilaviy munosabatlar, media savodxonlik, raqamli madaniyat, internet, ijtimoiy tarmoqlar.

Kirish. XXI asrda raqamli texnologiyalar jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biriga aylandi. Internet, mobil aloqa vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi insonlarning kundalik turmush tarzini tubdan o'zgartirmoqda. Ushbu jarayon oilaviy munosabatlar tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ota-ona va bolalar o'rtasidagi muloqot, tarbiya va nazorat mexanizmlarining mazmuni yangi sharoitlarda qayta shakllanmoqda. Bugungi kunda bolalar va o'smirlarning asosiy axborot manbalaridan biri internet hisoblanadi. Natijada an'anaviy ijtimoiylashuv institutlari qatorida raqamli muhit ham shaxs rivojlanishining muhim omiliga aylanmoqda. Bu esa ota-onalar oldiga yangi vazifalarni qo'ymoqda va oiladagi munosabatlarning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda.

Asosiy qism. Raqamli texnologiyalar oila hayotining deyarli barcha jabhalariga kirib borgan. Bugungi kunda ota-onalar va bolalar o'rtasidagi aloqa nafaqat bevosita muloqot, balki mobil messenjerlar, videoaloqa va ijtimoiy tarmoqlar orqali ham amalga oshirilmoqda. Bu holat oilaviy kommunikatsiyaning yangi shakllarini vujudga keltirdi. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, raqamli

texnologiyalar ota-onalarga farzandlari bilan tezkor aloqa o'rnatish imkoniyatini yaratmoqda. Xususan, masofada bo'lgan oila a'zolari videoqo'ng'iroqlar orqali doimiy muloqot qilish imkoniga ega bo'lmoqda [1]. Bu, ayniqsa, mehnat migratsiyasi sharoitida oilaviy aloqalarni saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar oilaviy muloqotning mazmuniga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqotchilar tomonidan qayd etilishicha, ayrim hollarda oila a'zolari bir makonda bo'lishiga qaramay, har biri o'z mobil qurilmasi bilan mashg'ul bo'lib qolmoqda [2]. Natijada jonli muloqot hajmi qisqarishi va hissiy yaqinlikning pasayishi kuzatilishi mumkin. Raqamli texnologiyalar ta'sirida tarbiya jarayoni ham murakkablashmoqda. Avvallari bolalarning asosiy axborot manbalari ota-ona, maktab va mahalla bo'lgan bo'lsa, hozirda internet va ijtimoiy tarmoqlar ham muhim tarbiyaviy omilga aylanmoqda [3]. Bu holat ota-onalardan yuqori darajadagi media savodxonlikni talab etmoqda.

Zamonaviy tadqiqotlarda "raqamli tafovut" tushunchasi alohida e'tirof etiladi. Mazkur holat ota-onalar va bolalar o'rtasidagi texnologik bilim hamda ko'nikmalardagi farqlarni ifodalaydi [4]. Ko'pincha bolalar yangi texnologiyalarni tezroq o'zlashtiradi, ota-onalar esa ularga keyinchalik moslashadi. Natijada ayrim oilalarda tarbiyaviy nazorat va tushunmovchilik bilan bog'liq muammolar yuzaga keladi.

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning faol qo'llanilishi bolalarning ijtimoiylashuviga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, ular yangi bilimlar olish, dunyoqarashni kengaytirish va tengdoshlari bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Ikkinchi tomondan esa zararli axborotlar, yolg'on ma'lumotlar va virtual tahdidlar xavfi ortmoqda [5].

Psixologik tadqiqotlar natijalariga ko'ra, mobil qurilmalar va internetdan haddan tashqari foydalanish bolalarda diqqatning pasayishi, uyqu rejimining buzilishi hamda ijtimoiy faollikning kamayishiga olib kelishi mumkin [6]. Shu sababli ota-onalarning internetdan foydalanish bo'yicha muayyan qoidalarni belgilashi muhim hisoblanadi.

Bugungi kunda media savodxonlik ota-onalar va bolalar o'rtasidagi sog'lom munosabatlarni shakllantirishning asosiy omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Media savodxonlik insonning axborotni tanlash, tahlil qilish, baholash va undan oqilona foydalanish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi [7]. Ota-onalarning media savodxonligi yuqori bo'lgan oilalarda bolalarning internetdan xavfsiz foydalanish darajasi ham yuqori bo'lishi kuzatiladi.

Raqamli texnologiyalar sharoitida oilaviy nazoratning mazmuni ham o'zgarmiqda. Zamonaviy ota-onalar internet filtrlar, monitoring dasturlari va xavfsizlik sozlamalaridan foydalanmoqda. Biroq mutaxassislar nazoratning o'zi

yetarli emasligini, u ishonch va muloqot bilan uyg'unlashgandagina samarali bo'lishini ta'kidlaydi [8].

Oiladagi sog'lom raqamli muhitni shakllantirish uchun ota-onalar va bolalar o'rtasida ochiq muloqot mavjud bo'lishi zarur. Farzandlar bilan internetdagi xavf-xatarlar, axborot xavfsizligi va media madaniyat masalalarini muntazam muhokama qilish salbiy ta'sirlarning oldini olishga xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar ota-ona va bolalar o'rtasidagi munosabatlarning mazmuni hamda shakliga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Mazkur texnologiyalar oilaviy aloqalarni mustahkamlash, axborot olish va ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish kabi ijobiy jihatlarga ega bo'lsa-da, internetga qaramlik, oilaviy muloqotning qisqarishi va media xavfsizlik bilan bog'liq muammolarni ham yuzaga keltirmoqda.

Shu bois zamonaviy oilalarda media savodxonlikni rivojlantirish, ota-onalar va bolalar o'rtasidagi muloqotni kuchaytirish hamda internetdan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Bu esa oilaviy munosabatlarning barqarorligi va yosh avlodning sog'lom ijtimoiylashuviga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. UNICEF. Children in a Digital World. – New York: UNICEF, 2017.
2. Turkle S. Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. – New York: Basic Books, 2017.
3. Buckingham D. The Making of Citizens in the Digital Age. – London, 2015.
4. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. – NCB University Press, 2001.
5. Livingstone S., Blum-Ross A. Parenting for a Digital Future. – Oxford: Oxford University Press, 2020. Twenge J. iGen. – New York: Atria Books, 2017.
6. Livingstone S. Media Regulation and Media Literacy. – London, 2008. OECD. Educating 21st Century Children: Emotional Well-being in the Digital Age. – Paris: OECD Publishing, 2020.